
Karolio Lipińskiego biografijos vilnietiškos refleksijos

Vida Bakutytė

*Kultūros, filosofijos ir meno institutas,
Saltoniškių g. 58,
LT-2600 Vilnius, Lietuva*

Publikacijos tikslas yra atskleisti vieną XIX a. Lietuvos muzikinio gyvenimo puslapių. Jis susijęs su pasaulinės šlovės smuiko virtuozo Karolio Józefo Lipińskiego (1790–1861) vardu. Straipsnyje patikslinamas žymiojo lenko apsilankymų Vilniuje laikas, koreguojamos ir pateikiamos naujos jo koncertų datos, programos, piešiama šių viešnagių kultūrinė aplinka ir jos atstovų vertinimai. Pristatoma istorinė medžiaga yra aktuali Lietuvos muzikinio gyvenimo istorijai, ji papildo Lenkijos, Ukrainos, Rusijos, Vokietijos muzikologų tyrinėjimus, skirtus lenkų smuiko virtuozui.

Raktažodžiai: XIX a., Vilnius, Lietuva, Karolis Józefas Lipiński, smuiko menas, koncertinis gyvenimas

Vienu metu su legendiniu Nicolò Paganini gyvenęs, kūręs, su juo bendravęs, vienas jo smuikų paveldėtojų Karolis Józefas Lipiński, kaip ir italų meistras, pasaulio muzikos istorijoje pelnytai laikomas vienu garsiausių XIX a. I pusės smuiko virtuozu. Jo kūryba ir biografija tyrinėtos ir tyrinėjamos Lenkijoje (Józefo Powroźniako knyga „Karol Lipiński“, Kr., 1970; Maria Zduniak ir kitų studijos), Rusijoje (Vladimiro Grigorjevo knyga „Кароль Липинский“, М., 1977; Igorio Belza ir kitų publikacijos), Ukrainoje (Dimitrijaus Kolbino ir kitų straipsniai), Vokietijoje (Reinerio Zimmermanno, Krzysztofo Rottermundo ir kt. darbai). Kai kur tik keliais sakiniais užsimenama apie apsilankymus Vilniuje. Tai neatspindi šios žymios asmenybės vilnietiškujų biografijos puslapių, painiojamos jo atvykimų bei pasirodymų datos ir koncertinis repertuaras, nekalbama apie tų koncertų vertinimą, lenkų žvaigždę supusią Vilniaus kultūrinę aplinką. Tuo tarpu smuikininkui ištisą mėnesį trukdavusių viešnagių pakakdavo įsigyti draugų visam gyvenimui. Čia jis bendravo su mūsų sostinės garbiais piliečiais, tokiais kaip Kristine ir Josephas Frankai, Janas Śniadeckis, Wiktoras Każyński, miesto mokslo jaunuomene ir diduomene. Šio straipsnio autorės norėta atidžiau pažvelgti į šią temą, užpildyti spragą daugelyje kraštų K. Lipińskiui skirtų tiriamųjų darbų sąrašė bei atversti dar vieną, kad ir nedidelį, bet svarbų Lietuvos istorijos puslapį.

Vilniuje K. Lipińskiego vardas raiškiai suskambo dar prieš jam pirmąkart pasirodant mūsų mieste 1822 m. Jo pavardė buvo Vilniaus teatro afišoje, skelbusioje 1821 m. balandžio 10 dienos spektaklį – operą „Dniepro sirena“. Tai buvo prieš metus matytos originalios Ferdinando Kauerio (I, II dalys) ir Gottlobo Benedicto Bierey (III d.) operos „Dunajaus Nimfa“ lenkiška versija, kuriai muziką parašė

K. Lipiński (tuomet jis dirbo Lvovo vokiečių teatro orkestro kapelmeisteriu). Kaip žinome, Karlo Friedricho Henslerio (I, II dalys pavadinimu „Das Donauweibchen“) ir Thomas Berlingo (III dalis „Die Nymphe der Donau“) libretą perdirbo lenkų trupės Lvove vadovas Janas Nepomucen Kamiński ir Dominikas Jakubowiczius. Prieš pasirodant lenkiškajam operos variantui Vilniuje buvo gerai žinomas originalas. Šią operą rodė 1820–1821 m. Lietuvoje dirbusi vokiečių operos trupė iš Klaipėdos (vadovas Johanna Gottliebas Heckertas). Spektaklio su K. Lipiński muzika afišos mes neturime. Tiesa, Lietuvos mokslų akademijos centrinėje bibliotekoje yra pusė afišos (deja, apatinė dalis), kuri galėtų būti gal vėlesnių nei 1821 metų¹. Joje matome vilniečių aktorių pavardes, kitokius nei vokiečių spektaklyje personažų vardus. Tačiau tikresnis šaltinis šiuo atveju yra skelbimas laikraštyje „Kurier Litewski“, kuriame rašoma: „Balandžio 10 d. lenkų dramos aktorių trupė parodys didelę trijų veiksmų stebuklų operą „Dniepro sirena“, kuri Peterburgo teatre žinoma pavadinimu „Undinė“ ir kuri dabar išversta į lenkų kalbą ir pritaikyta mūsų krašto papročiams“². Ši opera Vilniaus scenoje rodyta taip pat 1822 m. sausio 15 d. (I d.) ir vasario 2 d. (II d.)³. Po trijų mėnesių, t. y. 1822 m. gegužės viduryje, K. Lipiński atvyko į Vilnių.

Kuo gyveno tuo metu Vilnius? Tada miestas buvo judrus, pasiturintis, mokslingas. Tokį jį prisimena rašytoja Gabrijela Günther Puzynina: „Tuomet Vilnius, perpildytas gyventojų, užė kaip avilys: tai buvo mums dar geri ir nuostabūs laikai. Universiteto žydėjimo metas. Jaunimo buvo ne tik iš visos Lietuvos, bet ir iš visur, kur buvo lenkiškai kalbama... Miestas buvo pilnas žmonių, puikus, turtingas, daug spektaklių, koncertų, pobūvių ir pietų... Kas vakarą

galima buvo linksmai praleisti laiką ne vien kviestiniame renginyje, bet ir apsilankius su įprastu vizitu. Dieną visi buvo taip užimti, kad net vizitai, kurie vėliau tapo madingesni popietiniu laiku, tada prasi-dėdavo sutemoms artėjant ir trukdavo dažnai iki pusiaunakčio; tai labai pagyvino gatves, kurioms nebe-reikėjo apšvietimo, nes iš visų langų linksmai liejosi šviesa...“⁴⁴ Universitete aktyviai veikė muzikos teori-jos ir kompozicijos centras. Miesto teatro repertua-re buvo ir žymiosios klasikos, ir kūrinių su ryškiais romantizmo ženklais. Tai – Pierre’o Corneille, Jeano Racine, romantikų mėgto Williama Shakespea-re’o tragedijos, romantikų kumyro Theodoro Körne-rio dramos, garsioji P. F. A. Carmouche, A. F. L. de Jouffroy d’Abbas ir Ch. Nodier melodrama „Šmėk-la“, kuri, kaip manoma, turėjo įtakos Adomo Mic-kevičiaus „Vėlinėms“, taip pat lietuviškos tematikos melodramos. Muzikinio repertuaro pagrindą sudarė W. A. Mozarto, Gioacchino Rossini, Józefo Elsne-rio operos. Be minėtosios F. Kauerio ir G. B. Bie-rey „Dunojaus Nimfos“ (ar K. Lipińskiego versijos), matome Wenzelio Müllerio „Dvylika miegančių mer-gelių“, kurios buvo kvalifikuojamos kaip „romantiš-kos stebuklų operos“. Prieš atvykstant K. Lipińskiui, mieste gastroliavo pasaulinio garso dainininkai An-gelica Catalani (1819, 1820), Marianna Sessi-Natorp (1820), fleitininkas [?]Himmelreichas (1821), pianistas Wilhelmas Würfellis (1820), violončelininkas Hein-richas Römeris (1822), smuikininkai Pedro Escude-ro (1820), Franzas Kohaut (1822).

Tačiau K. Lipińskiego pirmojo apsilankymo metu Vilniuje tvyrojo ir nerimo nuotaikos. Vyko filomatų-filaretų procesas, gegužės mėnesį universiteto tar-dymo komisija apklausė A. Mickevičių, uždrausta „Nenaudėlių draugijos“ („Towarzystwo szubrawców“) veikla. K. Lipińskiui būnant Vilniuje, išleistas pas-kutinis „Grindinio žinių“ („Wiadomości brukowe“) numeris (birželio 3 d.). Viešų kultūrinių renginių vietose vis dažniau lankėsi žandarai. Tokioje aplin-koje vilniečiai tikriausiai su džiaugsmu perskaitė pranešimą gegužės 19 d. „Lietuvos kurjeryje“ („Kurier Litewski“) apie tai, kad „P. Karolis Lipińskis, apie kurio muzikinį talentą, išgirtą įvairiuose užsienio laik-raščiuose, tiek daug kartų pranešdavome, prieš keletą dienų atvyko pas mus“⁴⁵. Smuikininkas koncertavo tik po 10 dienų. Beje, jo pasirodymo išvakarėse ge-gužės 25 d. Rotušėje vyko didelis pobūvis – Vilniuje viešėjo Jo Šviesiausioji Didenybė Imperatorius ir Jų Didenybės Caraičiai. Gegužės 26 (ar 27) d. ta pati salė vėl buvo perpildyta – vyko pirmasis K. Lipińskiego koncertas. Laikraštyje painiai pateikiama jo data. Ge-gužės 26 d. „Lietuvos Kurjeris“ rašė: „Šiandien, 26 d., Rotušės salėje įvyks smuiko koncertas. Palanki ir tė-vynainius remianti publika, žinoma, gausiai susirink-dama, pareišk savo vieningą nuomonę, patikrinda-ma ir patvirtindama tai, apie ką ne vieną kartą skai-

tydavo P. Lipińskį giriančiuose atsiliepimuose krašto ir užsienio spaudoje“⁴⁶. Tuo tarpu nedidelėje koncer-to recenzijoje, pasirodžiusioje birželio 2 d., pirmo koncerto data nurodoma gegužės 27 d.: „Praėjusio mėnesio 27 d. mūsų publika su džiaugsmu pirmą kartą klausėsi P. Karolio Lipińskiego koncerto“⁴⁷. Šių nedidelių straipsnelių autorius nežinomas. Laikraš-čio redaktoriumi dirbo Antonas Marcinowski. Len-kų virtuozas atliko Giovanni Battista Viotti Kon-certą Nr. 18 e-moll ir, kaip rašo įvykio liudininkas, savo „Variacijas ir rondo polonezo tempe“. Reikia manyti, kad tai buvo Variacijos g-moll op. 5. Apie „rondo“ galime spręsti, jog tai galėjo būti *Rondo alla Polacca* op. 13: Józefas Powroźniakas savo kny-goje pamini, kad „viename koncertų Vilniuje... Li-pińskis atliko savo *Rondo alla Polacca* op. 13“⁴⁸, o Vladimiras Grigorjevas rašo apie atliktą n a u j ą (išretinta – *V. B.*) K. Lipińskiego kūrinių „Lenkiškasis *Rondo*“⁴⁹. Jeigu kalbama apie naują *Rondo*, tai buvo op. 13, nes op. 7 sukurtas, berods, iki 1817 m.

Apie antrąjį smuiko virtuozo koncertą 1822 m. Vilniuje nežinome, kad jis įvyko taip pat Rotušės salėje birželio 6 d. Bilietai į koncertą buvo parduo-dami universiteto knygyne¹⁰.

Jau pirmojo apsilankymo Vilniuje metu smuiki-ninkas sutiko draugų visam savo gyvenimui: iš jų pakanka paminėti J. Śniadeckį, W. Każyńskį. Paskiri dokumentai liudija apie K. Lipińskiego pasirodymus privačiuose vakaruose. Vieną tokių vakarų surengė J. Frankas lenkiškų mokyklų Lietuvoje kuratoriaus Adamo Czartoryskio garbei. Organizatoriaus pakvies-ti šiame vakare koncertavo K. Lipińskis ir kita len-kų įžymybė pianistė Maria Szymanowska, kuri tuo metu, keliaudama į Peterburgą, buvo apsistojusi Vil-niuje.

Nors dienraštyje „Lietuvos Kurjeris“ K. Lipińskis buvo vadinamas vienu geriausių Europoje, tačiau rei-kia pripažinti, kad dėmesys Vilniaus spaudoje galėjo būti didesnis. Tik vienintelėje jau minėtoje birželio 2 dienos recenzijoje pateikiamas vertinimas, lako-niškai pažymint, kad po koncerto „dabar jau visuo-tina yra nuomonė, kad šis artistas priklauso prie šian-dien pirmųjų Europoje“⁴¹. Išsamesnių straipsnių ne-pasirodė, nors tuo metu Vilniuje buvo sugebančių vertinti meno reiškinius. Pakanka prisiminti aktyvias polemikas teatro klausimais 1810–1812 m. ir 1815–1819 m. „Lietuvos kurjeryje“ ir „Vilniaus savaitraš-tyje“ („Tygodnik Wileński“). Kai kurie muzikos es-tetikos ir kritikos aspektai išryškėjo straipsniuose 1820 m., kai Vilniuje lankėsi italų dainininkė A. Cata-lani. Pastaruosiuose rašyta ne vien vokalinio meno klausimais, bet ir polemizuota apie koncertinės re-cenzijos paskirtį bei recenzento uždavinius. Tiesa ir tai, kad beveik nebuvo instrumentinei muzikai skir-tų probleminių straipsnių. Gal tokia padėtis susi-klostė klasicistinių ir romantinių tendencijų susidū-

rimo nulemtos vertinimo kriterijų kaitos. Gal turėjo reikšmės ir gana įtempta visuomeninio gyvenimo atmosfera. Tačiau K. Lipińskis išvyko, atrodo, gerų įspūdžių kupinas. Galbūt ir jie inspiravo smuikininko kūryboje reto žanro ir tematikos du kūrinius: per artimiausius kelerius metus gimė naujos dainos A. Mickevičiaus žodžiais su fortepijono pritarimu: „Daina Nemunui“ (1827) ir „Albano daina“ apie lietuvaitę iš „Konrado Valenrodo“. Apie pastarąją K. Lipińskis laiške rašė A. Mickevičiui, prašydamas leidimo panaudoti šią poemos ištrauką¹².

Pažadėjęs greitai sugrįžti, K. Lipińskis šį pažadą ištesėjo tik po 16 metų. Vilnius jau buvo beatsigaujantis po 1832 m. represijų, švietimo, kultūros ir visuomeninio gyvenimo permainų. Atidaryta optinio telegrafo linija Peterburgas–Vilnius–Varšuva, veikė apie 11 spaustuvių, septynios fortepijonų, vargonų ir kitų instrumentų dirbtuvės, leidžiami laikraščiai „Lietuvos kurjeris“ ir „Vilniaus gubernijos žinios“ („Вилленские губернские ведомости“; nuo 1838 m. sausio), žurnalas „Mokslo pavyzdžiai ir tyrinėjimai“ („Wizerunki i roztrząsania naukowe“). Uždaryto universiteto medicinos ir teologijos fakultetų pagrindu įsikūrė Imperatoriškoji Vilniaus medicinos ir chirurgijos akademija bei Vilniaus Romos katalikų dvasinė akademija. Nuo 1838 m. spalio mėn. pradėjo veikti vienas geriausių Imperijoje Bajorų institutas, kuris neteikė aukštojo išsilavinimo, bet nuo 1842 m. jo absolventai turėjo teisę be stojamųjų egzaminų stoti į visus Rusijos universitetus, išskyrus Dorpatą (Tartu). Mieste funkcionavo valstybinės ir privačios gimnazijos, pensionai. Tad Vilnius nebuvo provincijos užkampis, kaip kartais rašoma kai kurių amžininkų subjektyviose išvadose, vertinant kurią nors vieną iš visuomeninio ir kultūrinio gyvenimo sričių. Žinoma, universiteto netektis buvo didžiulis smūgis Lietuvos mokslui ir švietimui, kaip juodas vėjo gūsis nubloškęs kultūrinio, tad ir muzikinio, gyvenimo pasiekimus, tačiau K. Lipińskio antrojo viešėjimo metu Vilnius vis dar buvo išprusimo požiūriu vienas pirmaujančių miestų Rusijoje. Tai pripažino pačios Rusijos inteligentija. Iš tikrųjų meninės inteligentijos potencialas mieste ketvirtąjį XIX a. dešimtmetį buvo gana aukštas. Deja, po to, kai buvo sudarkyta muzikos mokymo bazė universitete, problemiškausia tapo būtent muzikos švietimo ir mokymo sritis. Visose mokslo įstaigose muzikos galima buvo mokytis, bet kaip papildomos disciplinos, t. y. už papildomą mokesť. Labiausiai paplitusia muzikos mokymo forma buvo mokslas namuose, todėl jis atsidūrė privačių pedagogų rankose ir atliepė jų intelektualinį lygį, kuris, deja, ne visuomet buvo aukštas. Muzikinio gyvenimo, tad ir kūrybos, spartą stabdė ir kokybę lėmė nedidelis muzikinių kolektyvų skaičius ir ne visada pakankamas tų kolektyvų profesinis pajėgumas. Tačiau atliekant sudėtingesnę repertuarą visada

talkino turtingieji vilniečiai, neteisingai vadinti mėgėjais, iš tiesų gi kvalifikuoti muzikai, muzikos mokytojai užsienyje. Viena iš pagrindinių muzikantų darbo vietų ir kartu jų tobulėjimo galimybių buvo miesto teatras. Kai K. Lipińskis 1838 m. atvyko į Vilnių, jame dirbo jungtinė vokiečių ir Vilniaus trupė, kuriai vadovavo Wilhelmas Schmidkoffas. Operos orkestrui vadovavo W. Każyńskis. Muzikiniame repertuare buvo Carlo Maria von Weberio opera „Laisvasis šaulys“, Louis Josepho Ferdinando Hèroldo „Zampa“, G. Rossini „Sevilijos kirpėjas“, Vincenzo Bellini „Norma“ ir kitos, rodančios neblogas trupės pastatymo galimybes.

Mieste buvo penkios nuolatinės koncertų salės: Rotušės, miesto teatro (vadinamojo Didžiojo, Vilniaus g-jė), Müllerių namų Vokiečių g-jė, generalgubernatoriaus rūmų. Na ir, žinoma, begalė muzikos vakarų salonuose. Iš garsesnių smuikininkų tuo laikotarpiu koncertavo prancūzas Charles’as Philippe’as Lafontas (1835), belgas Alexandre’as Josephas Artôt (1837).

Antroji K. Lipińskio viešnagė Vilniuje truko nuo 1838 m. balandžio 26 d. (pirmasis pranešimas laikraštyje)¹³ iki gegužės 24 d.¹⁴ Vieni šaltiniai teigia, kad tais metais įvyko trys vieši koncertai (balandžio 29 d., gegužės 4 d. ir 15 d.)¹⁵, kitur kalbama apie gegužės 11 d. koncertą¹⁶. Taigi šiuo atveju skelbiamų įvyksiančių koncertų datos afišose nesutampa su laikraščiuose nurodomomis (skirtumas – viena ar dvi dienos): Vilniuje afišos skelbė tris koncertus – balandžio 29 d., gegužės 5 d. ir 13 d.¹⁷ Tai buvo vadinamasis kontraktų metas, prasidedantis Šv. Jurgio dieną. Be to, nuo balandžio 23 d. iki gegužės 20 d. vyko mugė. Ta proga būdavo daug atvykusiųjų, tarp jų ir muzikų, vyko daugiau kultūrinių renginių mieste, dažnesni ir gausiau lankomi vakarai salonuose. Nepaisant to, kad, anot amžininkų, pramogų būdavo daugiau nei laisvo laiko visose dalyvauti, į lenkų virtuozo koncertus bilietus išpirkdavo tik paskelbus jų datą. Beje, K. Lipińskis neplatino bilietų pats ir neprašė kitų tai daryti. Toks elgesys buvo neįprastas tuo metu.

Atrodo, laikraščiai ne visada nuspėdavo ir K. Lipińskio gastrolių Vilniuje trukmę. Antai 1838 m. balandžio 26 d. „Lietuvos kurjeris“ rašė: „Karolis Lipińskis atvyko į mūsų miestą trumpų gastrolių“¹⁸. Balandžio 29 d. Vilniuje mirė visų gerbiamas gydytojas, medicinos ir chirurgijos akademijos profesorius, klinikos vadovas, buvęs „šbravcas“ Andrzejus Śniadeckis. G. Günther Puzynina savo prisiminimuose teigia, kad K. Lipińskis, jau paskelbęs savo pirmojo koncerto datą afišoje, jį atšaukė ir taip prisiėdėjo prie miestiečių gedulo. Ji rašo, kad kelioms dienoms praėjus po laidotuvių, „Rotušės salė tikra šio žodžio prasme nesutalpino visų tų, kurie susirinko paklausti Karolio Lipińskio, ir trečdalis jų nuė-

jo nuo durų be bilietai, o jo „Concert militaire“ iki šiol skamba klausytojų sieloje ir ne vienam suteikė galimybę suprasti, kas yra tikra muzika ir tikras talentas¹⁹.

Vienas iš Vilniaus recenzentų „Lietuvos kurjeryje“ pateikė gana išsamų straipsnį apie gegužės 11 d. įvykusį smuikininko koncertą. Publikacijoje minimi kūriniai sutampa su gegužės 13 d. afišoje nurodytais bei Peterburge Nestoro Kukolniko redaguotame „Meno laikraštyje“ („Художественная газета“) aprašytais (kaip gegužės 15 d. pasirodymo). Straipsnio „Lietuvos kurjeryje“ autorius – filosofas Józefas Bychowiecas (1778–1845), studijavęs Vilniaus universitete ir Vokietijoje, nuo 1812 m. iki mirties gyvenęs Vilniuje. 60-metis filosofas teigė girdėjęs daug muzikantų įvairiuose Europos kraštuose, o K. Lipińskiego klausėsi pirmąsyk. Lenkų menininko griežimas pasirodė jam be galo išraiškingas, sukeltis labai konkrečius vaizdus sąmonėje: Koncerto *Adagio* (čia, manau, rašoma apie II Koncertą D-dur op. 21, dar vadinamą „Kariniu“) piešia jaunos poros meilės ir išdavystės sceną, kariškasis *Allegro* – tai karių grumtynės, ginklų griausmas ir mirstančių aimana. *Rondo* (afišoje nurodoma, jog tai *Rondo Romantique*) rašančiajam panašus į žmogaus kovą su savo prigimtinu nuodėmingumu. Bet kai recenzentas pagaliau atmerkė akis, vaizdiniai dingo: „Kokia išvada? P. Lipińskiego stebuklinga fantazija ir kūrybinė vaizduotė, praturtintos aukštosios muzikos mintimis, ypatingu būdu pažadina panašią ir klausytojų galią. P. Lipiński nuolatinu darbu ir įgimtu genialumu užvaldė visą muzikos pasaulį, pažino jos poeziją ir sujungė ją su tapybos dvasia, su tuo menu, kuris stebina šviesos bei šešėlių harmoningu ryšiu, pasiekė trigubą šių stebuklų galią. Todėl P. Lipiński yra muzikas-poetas, o smuikas jo rankoje yra keturių pusių lūpinė armonika“²⁰.

Truputį kitokios K. Lipińskiego koncertų datos nurodomos straipsnyje, kuris buvo išspausdintas jau minėtame Peterburgo „Meno laikraštyje“*. Čia skaitome, kad smuikininkas į Vilnių atvažiavo balandžio 23 d., Rotušėje koncertavo balandžio 29 d. (bet, kaip jau minėta, G. Günther Puzynina rašo, kad šis koncertas buvo nukeltas), gegužės 4 d. ir 15 d. (J. Bychowiecas rašė apie gegužės 11 d.), gegužės 20 d. – privatus koncertas generalgubernatūroje, gegužės 24 d. išvažiavo. Šis straipsnis nepasirašytas, bet jame yra frazė „mums, Vilniaus gyventojams“²¹. Taigi šis „Vilniaus gyventojas“ rašo apie balandžio 29 d. koncertą Rotušėje (!), kurį pradėjo orkestras (turbūt miesto teatro), atlikęs François Aubero operos „Le cheval de Bronze“ (Bronzinis arklys) uvertiūrą.

* Beje, šiame laikraštyje datos nurodomos ne dvigubu kalendoriumi, o viengubu; šio leidinio datavimas yra identiškas to laikotarpio „Lietuvos kurjerio“ datavimui.

K. Lipiński griezė savo II Koncertą D-dur op. 21 (Kariškasis), Charles-Auguste de Bériot Variacijas (nežinoma kurias, nes 29 d. afišoje taip pat nenurodyta) ir savo Fantaziją dviem temomis iš Vincenzo Bellini operos „La sonnambula“ (Lunatikė). Rašinio autorius įspėja, kad skaitytojais nelauktų iš jo detalaus ir racionalaus vertinimo, nes tai, kas vyksta tuo metu scenoje, suvokiama tik dvasiniame lygmenyje ir žodžiais neišreiškiamas. Šie glausti komentarai rodo, jog straipsnį rašė muzikinį išprusimą turintis žmogus, kuris, tarp kitko, „visą mėnesį beveik kasdien asmeniškai bendravo su K. Lipiński“²². Po koncerto smuikininką publika vėl pakvietė į sceną.

Vilniaus gyventojai – ir ne vien muzikai – žavėjosi ne tik K. Lipińskiego talento galybe, bet ir jo kuklia asmenybe. Menininko bendravimas su vilniečiais nesibaigė vien koncertų sale. Jis būdavo ir daugelio nemuzikinių renginių garbės svečias. Antai gegužės 3 d. Vilniaus gubernijos gimnazijos direktorius A. V. Ustinovas pakvietė smuikininką į posėdį – tradicinį bendrą direkcijos ir moksleivių susirinkimą. Tokiuose trečiadieniniuose posėdžiuose būdavo deklamuojama įvairiomis kalbomis, skaitomi savi kūrėliai, varžomasi geografijos, istorijos ir kitų disciplinų srityje. Tą dieną 7 kl. moksleivis Lachowiczius rusų kalba perskaitė savo išverstą straipsnį iš austrų laikraščio apie K. Lipińskiego gastroles Vienoje, kuriame jis buvo lyginamas su Nicolò Paganini ir daugelyje sričių pranašesniu buvo laikomas lenkų smuikininkas. Penktos klasės moksleivis Goreckis padeklamavo lenkų kalba [?] Kamińskiego eilėraštį, skirtą K. Lipińskiui. Pabaigoje vienas iš dalyvių perskaitė savo eilėraštį, skirtą „slavų Arion'o“ atvykimui.

1838 m. gegužės 4 d. (ar 5 d., kaip skelbė afiša) koncerto programą sudarė K. Lipińskiego Koncertas (afišoje nurodomas *Allegro maestoso* iš I Koncerto fis moll op. 14) ir Variacijos G. Rossini operos „Il barbiere di Siviglia“ (Sevilijos kirpėjas) tema, bisui sugrota jo Fantazija V. Bellini operos „La sonnambula“ (Lunatikė) temomis. Be čia paminėtųjų, afišoje dar buvo skelbti K. Lipińskiego *Duetas* Giacomo Meyerbeerio operos „Kryžiuočiai Egipte“ tema smuikui su orkestru, Konrado Kreutzerio *Rondo*. Po koncerto žmonės apsupo smuikininką ratu ir išplėšė pasižadėjimą koncertuoti dar kartą. Minėto straipsnio autorius klausia: „Kas po to išdrįs sakyti, kad Vilniuje nemokama įvertinti tikro talento?“²³

Anot „Meno laikraščio“, gegužės 15 d. (tai turbūt tas pats koncertas, kuris J. Bychowieco datuojamas 11 d., o afišoje nurodoma 13 d.) K. Lipiński vėl koncertavo Rotušėje. Skambėjo Koncertas D-dur op. 21 (Kariškasis), *Rondo romantique*, Variacijos G. Rossini operos tema (afišoje nurodoma opera „La Cenerentola“ (Pelenė)).

Iš privačių koncertų daugiausia žinome apie gegužės 20 d. pobuvį ir koncertą generalgubernato-

riaus kunigaikščio Nikolajaus Dolgorukovo namuose. Minėto straipsnio Peterburgo laikraštyje autorius teigia, kad lenkų muziką „iki dvasios gelmių sujaukino Rusijos didiko, tikro talentų gerbėjo, dėmesys“. Mat N. Dolgorukovas po koncerto atsiuntė smuikininkui kupiną pagyrimų laiškėlių ir auksinę tabokinę. Įdomu, kad šio įvykio amžininkė G. Günther Puzyrina aprašo truputį kitokią smuikininko reakciją: „Bet gi artistams netrūksta auksinių tabokinių; Lipińskis nelabai įvertino tai, kad turės dar viena daugiau, prašė Fiorentini pakeisti ją į grynus pinigus; šito anas padaryti negalėjo, pranešdamas, kad už šią tabokinę Kunigaikštis dar nebuvo sumokėjęs“²⁴. Tai pikantiška „istorijos užkulisių“ detalė. Kur kas svarbiau yra tai, kad vakare pas generalgubernatorių K. Lipińskis griežė Ludwigo van Beethoveno Kvartetą (gal f-moll op. 95 arba cis-moll op. 131, nes juos smuikininkas labai mėgo), taip pat Johanno Nepomuko Hummelio fortepijoninį Kvintetą (forte-pijonu skambino austrų pianistas [?] (Prombergeris) bei savo Variacijas Giacomo Meyerbeerio operos „Les Huguenots“ (Hugenotai) temomis.

Neaiškumo skraistė gaubia kitų metų K. Lipińskio pasirodymą Vilniuje. Žinome, kad 1839 m. pavasarį jis koncertavo Peterburge. Gegužės 12 dienos „Lietuvos kurjeryje“ skaitome: „važiuodamas iš Peterburgo į Dresdeną, į Vilnių atvyko Ponas Karolis Lipińskis. Artimiausiomis dienomis jis koncertuos Rotušės salėje; apie tai detalčiau bus pranešta atskiroje afišoje“²⁵. Bet tai ir viskas.

Akivaizdu, kad K. Lipińskio koncertai Vilniuje sukėlė emocijų audrą. Emocijomis pagrįsti ir pasisakymai spaudos puslapiuose. Pro jausminius klausytojo išgyvenimus fragmentiškai išryškėdavo kiek racionalnesnio vertinimo gairės. Tų vertinimo kriterijų pagrindą sudarė artisto pasitikėjimas savimi, atlikimo preciziškumas, technikos tobulumas ir malonumas (*przyjemność*). Rašiusieji apie K. Lipińskį konstatuodavo, kad visi šie normatyvai smuikininko griežime buvo taip susiję tarpusavy, kad recenzentas nematė prasmės aiškintis kažkurio iš jų primatą.

Nors po 1838 m. (ar 1839 m.?) K. Lipińskis į Vilnių nebegrįžo, jo vardas čia buvo nuolat minimas. Jo kūrinius matome smuikininkų koncertų programose. Be to, apie jo smuikavimo stilių spaudoje prabilta 1841 m. Vilnietis poetas, rašytojas mėgėjas Oskaras Milewskis žurnale „Mokslo pavyzdžiai ir tyrinėjimai“ lygino jo ir 1841 m. Vilniuje koncertavusio norvegų smuikininko Ole Bull griežimą. Įdomioje, nors ir perdėm romantiško, sentimentaloko stiliaus publikacijoje buvo teigiama, kad puikus norvegas būtų pirmas smuikininkas Europoje, jei ne... Lipińskis. Beje, Ole Bull koncertavo Vilniuje vos keliems mėnesiams praėjus nuo Nicolò Paganini mirties. Straipsnyje skaitome: „Esame įsitikinę, kad Lipińskis pasižymi labiau išdailintu dainingumu, Oll-Bull – dides-

niu išraiškingumu ir jėga; pirmasis sujaudina, sužavi klausytoją, išspaudžia ašarą akyse ar tylią šypseną lūpose; antrasis pagriebia klausytoją, užvaldo visą jo esybę, sielą pripildo jausmų, kūną – tikro karštligės jaudulio. Garbingasis Huffelandas, jei būtų dar gyvas, uždraustų savo pacientams klausytis Oll-Bullio, nes viena valanda su juo sudegina daugiau gyvenimo elementų (pradų) nei ištisos dienos kitaip pramogaujant. Tad jei Lipińskis yra pirmasis artistas pasaulyje išsilavinusiems žmonėms, tai Oll-Bull yra pirmasis visiems“²⁶.

Stipri draugystė siejo K. Lipińskį su Vilniaus kompozitoriumi, smuikininku, pianistu ir dirigentu Viktoru Każyńskiu (nuo 1842 m. jis gyveno Peterburge). Prasidėjusi Vilniuje, jų bičiulystė tęsėsi ir toliau. Apie bendrus dviejų menininkų koncertus Vokietijoje (Drezdene) bei pokalbius įvairiais muzikos estetikos ir kūrybos klausimais daug rašoma W. Każyńskio knygoje „Muzikinės kelionės po Vokietiją 1844 metais užrašai“ („Notatki z podróży muzikalnej po Niemczech odbytej w roku 1844 przez Wiktora Każyńskiego“). Intelektualaus menininko K. Lipińskio mintys, kaip ir bendravimas su G. Meyerbeeriu ar Gasparo Spontini, prisidėjo prie W. Każyńskio idealios operos modelio suvokimo, kurio pagrindas buvo haydniško, beethoveniško orkestro jungtis su italų muzikos melodingumu. K. Lipińskis buvo iš tų vyresnio amžiaus menininkų, kurie nemėgo jaunųjų italų operos kūrėjų. Jis ne kartą kartodavo, kad „pripratę prie praėjusio amžiaus kompozitorių gerų operų, negalime šiandien mėgti Donizzetti ir Paccini, taip kaip stambus ir stiprus žmogus negali maitintis kūdikio maistu“²⁷. W. Każyńskis žavėjosi K. Lipińskio namuose Drezdene girdėtais L. van Beethoveno kvartetais f-moll op. 95 ir cis-moll op. 131. Drauge su W. Każyńskiu K. Lipińskis atliko Johanno Sebastiano Bacho sonatas smuikui ir fortepijonui bei žymiąją Giuseppe Tartini „Sonate du diable“ (Sonata su velniškais treliais). W. Każyńskis yra pateikęs profesionalių K. Lipińskio talento vertinimų, ypač jį iškėlęs kaip neįkainojamą senųjų amžių muzikos atlikėją: Bacho, Corelli, Tartini, Beethoveno... „Štai ką reiškia, kai artistas apmąsto tai, ką atlieka, kai įsigilina į kiekvienos mokyklos esmę, kiekvienos kompozicijos charakterį“²⁸.

W. Każyńskis dedikavo K. Lipińskui muzikinį vaizdelį fortepijonui „Polka – Lietuvė“ (Polka – Litewka). Šiame kūrinyje, skirtame 22 metais vyresniam savo draugui, kompozitorius panaudojo madingą, bet nuoširdžiai išreikštą tematiką: „lietuviško“ kaimo vaizdelį ir savamokslį smuikininką.

Pabaigos išvados. Vilnietiškos K. Lipińskio gyvenimo ir kūrybos refleksijos – ryškūs ženklai menininko kelyje. Jo vizitai tapo išskirtiniais XIX a. I pusės Lietuvos muzikinio gyvenimo reiškiniais. Nors

ir painūs šiuos įvykius liudijantys šaltiniai, tačiau jų pakanka, kad galėtume tvirtinti vieno garsiausių pasaulio smuikininko ryšių su Lietuva reikšmingumą. Jo koncertų Vilniuje programose buvo daug naujų kūrinių smuikui su orkestru. Lietuva susipažino su vienu lenkų smuiko mokyklos kūrėjų jo talento viršukalnėje. Vilniuje lenkų virtuozas koncertavo jau kaip pripažintas Europoje smuikininkas, netrukus po jo bendrų ar tuo pačiu metu vykusių su kitomis smuiko žvaigždėmis – Nicolò Paganini (1818, Italijoje; 1829, Rusijoje), Ole Bull'iu (1836, Anglijoje) – pasirodymų.

K. Lipińskiego apsilankymai Lietuvos sostinėje – vertingas puslapis jos kultūros raidoje. Šlovingo muziko vardas susijęs su daugelio kraštų muzikos istorijomis. Sąlytis su tokio masto asmenybe integruoja mūsų kraštą į bendrą Europos kraštų muzikos kultūros istorinę plėtrą.

Gauta 2002 11 21

Nuorodos

- ¹ Lietuvos mokslų akademijos centrinė biblioteka, af. 966
- ² Doniesienie teatralne, *Kurier Litewski* (toliau – *KL*), 1821, Nr. 40, 4 kwietnia.
- ³ Doniesienie Teatralne, *KL*, 1822, Nr. 6, 13 stycznia; Nr. 13, 30 stycznia.
- ⁴ G. z Güntherów Puzynina, *W Wilnie i w dworach litewskich. Pamiętnik z lat 1815–1843*, Chotomów, 1988, s. 37.
- ⁵ P. Karol Lipiński..., *KL*, 1822, Nr. 60, 19 maja.
- ⁶ K. Lipiński..., *KL*, 1822, Nr. 63, 26 maja.
- ⁷ Dnia 27 z.m..., *KL*, 1822, Nr. 66, 2 czerwca.
- ⁸ Józef Powroźniak, *Karol Lipiński*, Kraków, 1970, s. 68.
- ⁹ В. Григорьев, *Кароль Липинский*, М., 1977, с. 32.
- ¹⁰ Uwiadomienie, *KL*, 1822, Nr. 67, 5 czerwca.
- ¹¹ Dnia 27 z.m..., *KL*, 1822, Nr. 66, 2 czerwca.
- ¹² F. German, Karol Lipiński i Adam Mickiewicz, *Zeszyt Naukowy*, Nr. 51, Akademia Muzyczna we Wrocławiu, Wrocław, 1990, s. 24–33.

- ¹³ Wiadomości krajowe, *KL*, 1838, 26 kwietnia, Nr. 33.
- ¹⁴ О пребывании Липинского в Вильне, *Художественная газета*, СПб, 1838, 15 июня, No. 11, с. 341–348.
- ¹⁵ Ten pat.
- ¹⁶ J. Bychowiec, Granie na skrzypcach P. Lipińskiego w Wilnie 11 Maja 1838, *KL*, 1838, Nr. 41, 24 maja.
- ¹⁷ *Wroclavo K. Lipińskiego Muzikos akademijos biblioteka*, af. 3, 4, 5.
- ¹⁸ Wiadomości krajowe, *KL*, 1838, Nr. 33, 26 kwietnia.
- ¹⁹ G. z Güntherów Puzynina, ten pat, s. 251.
- ²⁰ J. Bychowiec, ten pat.
- ²¹ О пребывании Липинского в Вильне..., ten pat.
- ²² Ten pat.
- ²³ Ten pat.
- ²⁴ G. z Güntherów Puzynina, ten pat, s. 252.
- ²⁵ Przybył do Wilna..., *KL*, 1839, Nr. 37, 12 maja.
- ²⁶ O. Milewski, Muzyka w Wilnie, tudzież kilka słów o Lipińskim i Oll Bull'u, *Wizerunki i roztrząsania naukowe*, Wilno, 1841, t. 19, s. 128–129.
- ²⁷ W. Każyński, Notatki z podróży muzykalniej po Niemczech, otbytej w roku 1844 przez Wiktora Każyńskiego, Petersburg, 1845, s. 38.
- ²⁸ Ten pat, s. 143.

Vida Bakutytė

VILNIUS REFLECTIONS OF KAROL LIPIŃSKI'S BIOGRAPHY

S u m m a r y

This study opens one more page in the history of nineteenth-century Lithuanian music, which is related to the world-famous Polish violinist Karol Józef Lipiński (b. 1790 – d. 1861). The author revises the dates and the repertoire of his concerts held in Vilnius (1822, 1838) and presents the opinions of Vilnius citizens, thus filling the gap in the research on this violinist carried out by Polish, Ukrainian, Russian and German researchers. The facts are revealed in the context of the Lithuanian cultural life of the first half of the 19th century. Although the sources giving evidence of these events are confusing, the author holds the view that they are sufficient to testify the importance of the connections of the outstanding violin virtuoso with Lithuania.